

Kunnskapsdepartementet
postmottak@kd.dep.no

Deres ref: 20/869

Vår ref: 207.01/GL

Dato: 05.06.2020

Innspill til god styring av statlige universiteter og høyskoler

Vi viser til brev av 20. februar 2020, og takker for invitasjonen om å komme med innspill til regjeringens stortingsmelding om god styring av statlige universiteter og høyskoler.

Hva er et godt system for styring?

Forskning og utdanning er avgjørende for norsk konkurransekraft, for en effektiv offentlig sektor og for å løse store samfunnsutfordringer knyttet til blant annet klima og miljø, helse og demografiske endringer. Koronapandemien har illustrert hvor viktig det er å ha kunnskap og kompetanse til å møte plutselige og omfattende utfordringer. Universiteter og høyskoler (UH) er avgjørende for å fremme norsk forskning og styrke Norge som kunnskapsnasjon.

Krisen vi står midt i nå har samtidig vist oss viktigheten av en UH-sektor som raskt kan mobilisere og levere utdanninger som samfunnet og arbeidslivet etterspør, både gjennom etter- og videreutdanning og økt kapasitet i grunnutdanningene.

Akademikerne er positive til at regjeringen nå vil se på styringen av sektoren, og sette rammer for utviklingen av høyere utdanning og forskning som er framtidsrettet og tilpasset dagens kontekst. For å sikre at universiteter og høyskoler er i stand til å utføre sitt samfunnsoppdrag er de avhengige av å ha forutsigbar og tilstrekkelig basisfinansiering, klare ansvarsområder og forventninger, og handlingsrom til å ta strategiske valg mot langsiktige mål. Styringen må være tilstrekkelig fleksibel til at institusjonene kan rigge seg for å møte sine utfordringer mest mulig effektivt, og bygge opp under spissing og hensiktsmessig arbeidsdeling for å sikre sterke fag- og forskningsmiljøer innenfor alle fagområder.

Akademisk frihet, autonomi og styring

Akademisk frihet og autonomi må ligge som grunnleggende premiss for styringen av sektoren. Det dreier seg blant annet om retten til å fastsette faglig innhold, pedagogiske krav, samt faglig og kunstnerisk utviklingsarbeid og forskning. Samtidig er det behov for en viss grad av styring som vi blant annet har sett den siste tiden ved kapasitetsøkning i enkelte utdanninger eller for eksempel ved lokalisering av utdanningssteder begrunnet i nasjonale og/eller regionale behov.

Men også i slike tilfeller må styringen balanseres opp mot autonomien og sektorens kjerneoppgaver.

Den statlige styringen må være tydelig og legge langsiktighet til grunn. Sektoren møter i dag svært mange mål og styringskanaler. Til dels kan målene oppleves å være motstridende, og til dels kan det skape uklarhet om hva som er kjerneoppgavene. Sammen med loven er tildelingene over statsbudsjettet, og dermed tildelingsbrevene, myndighetenes sterkeste styringsverktøy. Dette bør være de primære styringskanalene. Samtidig er det viktig å ha tydelige mål som støtter opp under hverandre. Vi mener at departementet bør vurdere en sterkere kobling mellom tildelingsbrevene, utviklingsavtalene og *Langtidsplanen for forskning og høyere utdanning* (LTP). LTP legger langsiktighet til grunn og kan være et godt utgangspunkt og verktøy for planlegging, prioritering og koordinering av politikken.

Direktoratenes rolle i styring

Gjennom de siste årene har det kommet til stadig flere statlige etater, organer, direktorater og tilsyn for UH-sektoren. Hver for seg ivaretar disse viktige utviklings-, og tilsynsoppgaver, men samtidig øker det faren for både for mange og kryssende mål.

Akademikerne mener at institusjonene bør ha så få forvaltningsorganer å forholde seg til som mulig, og at det er behov for en gjennomgang av strukturen med sikte på forenkling. Omorganiseringen av sektoren som oppfølging av Gjerdremsutvalgets rapport *Kunnskapssektoren sett utenfra* var en ønsket endring. De ulike forvaltningsorganene framstår likevel fortsatt ukoordinerte og med egne mål og rapporteringskrav. Styringen av sektoren skal gå gjennom departementet. Direktoratene bør derfor ikke ha en rolle i styringen av kapasitet og dimensjonering av sektoren, men bidra til utvikling av gode nasjonale fellesløsninger.

Mangfoldig universitets- og høyskolesektor

Også etter strukturreformen er UH-sektoren svært variert, med institusjoner av forskjellig størrelse og med ulik organisering og ulike prioriteringer, fra breddeuniversiteter til høyskoler med relativt smal portefølje. Dette mangfoldet må hensyntas i styringen. Styringen må bidra til at den enkelte institusjon kan utvikle seg i tråd med egne strategier basert på styrke og ressursituasjon. Samtidig må det ligge en tydelig forventning om samarbeid og arbeidsdeling mellom institusjonene. Det gir muligheter for faglig synergi, spissing og hensiktsmessig arbeidsdeling for å sikre sterke fag- og forskningsmiljøer innenfor alle fagområder. Meldingen bør drøfte hvordan man gjennom styringsverktøyene kan bidra til kvalitet og samtidig støtte opp under de ulike institusjonenes egenart.

Dimensjonering, kapasitet og kompetanse

Akademikerne legger til grunn at sektoren har et selvstendig ansvar for å møte samfunns- og arbeidslivets behov, og tilby utdanninger som møter behovet. Utvikling, dimensjonering og organisering av studietilbud, inkludert etter og videreutdanning, er viktige oppgaver som krever

tydelige prioriteringer. Sektoren må selv ta ansvar for å foreta disse prioriteringene, i samarbeid med arbeidslivet. Arbeidsmarkedet er i kontinuerlig endring, og det er derfor er det ikke ønskelig å foreta strengere dimensjonering av sektoren.

Samtidig må det være en overordnet koordinering som sikrer en best mulig arbeidsdeling mellom institusjonene. Muligheten for spissing og hensiktsmessig arbeidsdeling for å sikre sterke fag- og forskningsmiljøer er nødvendig dersom vi ønsker å bygge verdensledende fagmiljø. Dette prinsippet bør også gjelde innenfor etter- og videreutdanning.

Akademikerne er svært opptatt av at livslang læring skal være en integrert og fullverdig del av UH-sektorens samfunnsoppdrag, og støtter at det i bestemmelsen om oppgaver i forslag til ny lov for universiteter og høyskoler (§ 2.1) inkluderes at universiteter og høyskoler skal bidra til livslang læring, i tillegg til etter- og videreutdanning.

Finansieringssystemet og konkurransearenaer

Finansieringen av institusjonene være forutsigbar og langsiktig for å gi handlingsrom og mulighet til å møte nye utfordringer og regionale behov, samt sikre stabile vilkår og forutsigbarhet.

Både styring og tilsyn må ha kvalitet i fokus, og sviktende kvalitet må få konsekvenser. Stykkprisfinansiering for gjennomføring skal ikke føre til senkede krav til studentene. Forpliktende utviklingsavtaler med særskilt finansiering er et godt virkemiddel for å utvikle og spisse institusjonenes faglige profil.

Akademikerne har gjentatte ganger tatt til orde for at det er behov for å vurdere hvordan insentivstrukturen i finansieringssystemet kan utformes slik at det gir sterkere og varige insentiver til å satse på videreutdanning. En helhetlig gjennomgang må settes i gang umiddelbart slik at det er konkrete forslag til endringer som legges fram i stortingsmeldingen. Siktemålet må være å gjøre endringer som gir varige insentiver til å satse på videreutdanning.

Vi vil understreke at potensielle endringer i dagens system ikke må undergrave gratisprinsippet i høyere utdanning og føre til at institusjonene tar betaling for studier som i dag er gratis. Unntak i egenbetalingsforskriften bør primært tilpasses for å kunne utforme nye etter- og videreutdanningskurs som er mer fleksible, modulbaserte eller kortere enn vanlige emner som tilbys ved institusjonen.

Mye av styringen skjer også gjennom at institusjonene må konkurrere om midler til forskning og utdanning, som for eksempel gjennom Forskningsrådets utlysninger og det nye Kompetanseprogrammet for etter- og videreutdanning. Akademikerne mener en viss konkurranse er bra og bidrar til spissing, men vi vil vektlegge betydningen av at institusjonene har et forutsigbart system som gir mulighet for planlegging og langsiktig utvikling.

Styring av profesjonsutdanninger

Koronakrisen viser oss også at kapasitet i helsesystemet må være høyt prioritert. I dag utdanner vi bare 50 prosent av legene våre i Norge og er avhengig av å rekruttere fra utlandet. Dette gjør oss sårbare. Det er viktig at vi nå begynner arbeidet med å skalere opp også de dyre utdanningsløpene, som medisinstudiet. Målet må være at Norge utdanner 80 prosent av våre egne leger, og man bør også se på de andre helseprofesjonene. Det er viktig for profesjonsutøvelsen at utdannelsene innebærer kjennskap til norsk lovgivning og reflekterer norske samfunnsforhold.

Akademikerne mener at det må settes i gang et kartleggingsarbeid og dialog med sektoren for å oppnå økt kapasitet ved studier hvor det er vanskelig å møte arbeidslivets behov slik at flere utdannes i Norge. Vi trenger mekanismer for dimensjonering som sikrer at behovet for helsepersonell møter befolkningens og samfunnets behov.

Det er også behov for økt utdanningskapasitet innen offentlig planlegging. Strategidokumentet [«Hvordan øke utdanningskapasiteten i offentlig planlegging?»](#) levert til Kommunal- og moderniseringsdepartementet i november 2019 bekrefter dette.

For øvrig viser vi til profesjonsforeningenes innspill på dette området.

Med vennlig hilsen,
Akademikerne

Grethe Lunde
seniorrådgiver